

تدریس تاریخ

سکینه سلیقه‌دار
دبیر تاریخ، منطقه ۴ شهر تهران

باشیوه عبرت آموزی قرآن

اشاره

«کسی که عبرت آموزد، آگاهی یابد و کسی که آگاهی یابد، می‌فهمد و آنکه بفهمد، دانش آموخته است»^(۱) لذا الگو گرفتن از روش قرآن (شیوه عبرت‌آموزی) به دلیل آثار تربیتی فراوانی که دارد می‌تواند مفید واقع شود و فرایند یادگیری را ارتقا بخشد. در واقع هدف قرآن ارائه یک شیوه تربیتی جامع برای تربیت افرادی مؤمن، با بصیرت، خردمند و خداترس بوده است چرا این هدف قرآنی مورد غفلت قرار گیرد؟

کلیدواژه‌ها: قرآن، عبرت‌آموزی، کلاس درس تاریخ

عبرت‌آموزی و تاریخ

عبرت حالتی است که در اثر برخورد با امور ظاهری و مشهود برای انسان پدید می‌آید و به معرفت باطنی و غیرمشهود منتهی می‌شود. به دلیل ارزش والای این روش و تأثیرگذاری آن در تربیت افراد، قرآن کریم در تمام داستان‌هایی که مطرح کرده به صورت گسترده‌ای آشکارا یا به اشاره، از آن سخن به میان آورده و بخش عظیمی از گفته‌های خود را به قصص پیشینیان اختصاص داده و بسیاری از مطالبی را که از ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی و ... مدنظرش بوده در لابه‌لای این قصص بیان فرموده است. «اگر بخواهیم برای کلاس درس تاریخ هدفی مشخص کنیم آن هدف باید اعتلای میانی اخلاق حمیده انسان و جهان شمول در دانش آموز باشد که با بهره‌گیری از شیوه‌ای که قرآن به کار برده می‌توان به مقصود رسید. دانش تاریخ جایگاه رفیع انسان‌هایی است که همه آینده‌خداوند نه جایگاه و کارزار جنگ گلابیاتورها و ...»^(۲)

چگونه می‌توان تاریخ را به روش قرآن تدریس کرد؟

لازمه عبرت‌آموزی تفکر و تجزیه و تحلیل رخدادهایی است که در یک سرگذشت معرفی می‌شود. برای نمونه یکی از کارهایی را که در کلاس انجام دادم نقل می‌کنم. کلاسی داشتم که اکثر دانش‌آموزان آن هیچ انگیزه‌ای برای درس خواندن نداشتند

یکی از شیوه‌های آموزشی موفق در تدریس، به ویژه تدریس تاریخ، استفاده از داستان‌های پندآموز است. قرآن کریم در بیان مطالب خود از روش‌های متنوعی استفاده کرده است که یکی از تأثیرگذارترین آن‌ها، روش تربیت از راه بیان عبرت یا همان عبرت‌آموزی است. به کارگیری شیوه عبرت‌آموزی در کلاس درس، یعنی همان روشی که قرآن کریم در تمام ۲۶۴ حکایت خود به کار برده است، می‌تواند گامی مثبت و رو به جلو در ایجاد کلاسی موفق و دانش‌آموزانی بانشاط، خلاق، منتقد و متفکر باشد. نویسنده مقاله حاضر در صدد است ضمن معرفی بهتر این شیوه قرآنی، بهره‌مندی آن را در کلاس درس به دبیران محترم تاریخ، توصیه نماید.

مقدمه

قرآن، کلام خدا و ودیعه پیامبر اکرم (ص) است. کتابی است که خداوند در آن بر بندگانش تجلی کرده و پیامبر آن را به همراه عترت پاک خویش، به‌عنوان دو ثقل گران‌بها برای ما به یادگار نهاده است و لذا سرلوحه تمام نعمت‌هاست، چرا که وقتی در سوره الرحمن نعمت‌ها و آلاء الهی را شمارش می‌کند قبل از همه نعمت‌ها تعلیم قرآن را یادآور می‌شود که: «الرحمن علم القرآن و...»^(۳) این کتاب چنان ارزشمند و عظیم است که پدیدآورنده‌اش به آن سوگند یاد می‌کند و می‌گوید اگر بر کوه‌ها نازل شده بود، آن‌ها را متلاشی می‌کرد پس بر ماست که با بهره‌گیری مستمر از آن، کرامت انسانی خود را پاس داریم و شکر این نعمت بی‌مثال را به جای آوریم. یکی از زمینه‌های بهره‌گیری از قرآن، استفاده از شیوه عبرت‌آموزی آن در امر تدریس است. ضمن اینکه قرآن منبع ارزشمندی در موضوعات تاریخی است. پس چرا از روش آموزشی و تربیتی قرآن استفاده نکنیم؟ ایجاد فضای پندآموز در عین اینکه موجب تثبیت یادگیری می‌شود، می‌تواند هدایتگر آینده‌ای روشن برای دانش‌آموزان باشد، بنابراین چرا در روش تدریس خود تحول ایجاد نکنیم؟ مگر ما به دنبال داشتن کلاس‌هایی خلاق و متنوع نیستیم؟ حضرت علی(ع) می‌فرماید:

و در بی‌ادبی و بی‌نظمی در مدرسه شهره بودند؛ مثل این بود که تحت فشار و زور به مدرسه می‌آیند. مدیر دبیرستان بارها با اولیای آن‌ها صحبت کرده بود اما هیچ تأثیری نداشت. من تصمیم گرفتم آنچه را از قرآن می‌دانستیم به کار گیرم (ارائه یک نمونه از یک سرگذشت). از یکی از دانش‌آموزانم که سال‌ها پیش در یک مرکز آموزشی شبانه درس می‌خواند، دعوت کردم تا به مدرسه بیاید و در کلاس سرگذشت خود را برای ما تعریف کند. وی زندگی پرفراز و نشیبی داشت و مسبب تمام تلخی‌ها، ورنج‌های زندگی‌اش رفتارهای نادرست و تصمیمات نسنجیده و ارتباط با دوستان نامناسب بود. با او صحبت کردم تا مرا در تربیت دانش‌آموزانم کمک کند و او صمیمانه پذیرفت. طی دو جلسه حضور وی در بین دانش‌آموزان و طرح مسائلی از زندگی‌اش گویی معجزه‌ای اتفاق افتاد. دانش‌آموزانم دیگر آن دانش‌آموزان قبلی نبودند و با کمال تعجب همه آن‌ها در امتحانات نهایی قبول شدند، حتی در کنکور سراسری از این کلاس قبولی داشتیم. از آن تاریخ به بعد همواره سعی کردم تا در کلاس درس و در خلال تدریس داستانی عبرت‌آموز مرتبط با موضوع درس، برای دانش‌آموزان بیان کنم.

اگر در طرح تاریخ به روش قرآن عمل کنیم باید نکاتی را مورد توجه قرار دهیم که عبارت‌اند از:

نکته اول گذار است؛ یعنی به جای اینکه از حوادث گذر کنیم، بر آن‌ها گذار کنیم، یعنی آن سوی حوادث را تحلیل کنیم. به عبارت دیگر «طرح هوشمندانه مسائل» است. طرح هوشمندانه مسائل نگاه جامع را طلب می‌کند، یعنی از همه سو موضوع و مسئله را ببینیم. فقط در حادثه فرو نرویم، گاهی اطراف مسئله را هم ببینیم.

نکته دوم این است که تاریخ برای فرداست و قرآن آن را با این نگاه مطرح می‌کند. یعنی می‌خواهد بگوید شما از این تاریخ چه استفاده‌ای می‌توانید بکنید. این است که در بحث تاریخ، قرآن می‌گوید تذکر، عبرت. یعنی این نکات تکیه‌گاه اصلی قرآن هستند و رهاوردی برای امروز و فردای شما دارند.

نکته دیگر اینکه قرآن طراح هنرمندانه موضوع است، یعنی زیبا گفتن؛ چرا که قرآن هم عمیق و دقیق است و هم زیبا و هنرمندانه سخن می‌گوید. تاریخ محتوایی است که باید در ظرف مناسبی عرضه شود. یعنی اگر ما چیزی را خوب عرضه نکنیم و بسته‌بندی مناسب نداشته باشیم، ضایع خواهد شد.^(۴) پس معلم تاریخ باید سخنوری نکته‌پرداز و زیباکلام باشد.

مزایای بهره‌گیری از روش عبرت‌آموزی در کلاس درس تاریخ:

در واقع هدف آموزش و پرورش در هر کشوری آماده‌سازی

با تدریس تاریخ بر اساس الگوی قرآن هر جلسه درس می‌تواند منتج به نتایج اخلاقی و تربیتی باارزشی برای فراگیران شود. در چنین کلاسی دانش‌آموز مهارت زندگی کردن را می‌آموزد و برای عملکرد مطلوب در آینده راهنمایی می‌شود

(پخش فیلمی در مورد مصر در زمان فراعنه) دقت آن‌ها را متوجه آنچه که قرآن درباره گذشتگان بیان داشته متمرکز می‌کنیم. دیگر اینکه با نقل یک روایت تاریخی دانش‌آموزان از فضای درس ساعت قبل خارج شده و در فضایی مناسب تدریس تاریخ قرار می‌گیرند و ضمن ایجاد تنوع و جذابیت در تدریس، تفکر انتقادی را در کلاس موجب می‌گردد. با تدریس تاریخ بر اساس الگوی قرآن هر جلسه درس می‌تواند

منتج به نتایج اخلاقی و تربیتی

باارزشی برای فراگیران شود. در چنین کلاسی دانش‌آموز مهارت زندگی کردن را می‌آموزد و برای عملکرد مطلوب در آینده راهنمایی می‌شود. در فضای پندآموز کلاس، بررسی کوچک‌ترین اتفاقات، می‌تواند بزرگ‌ترین درس‌ها را به همراه داشته باشد در پایان باید یادآور شویم که «پافشاری بر روش‌های کنونی، به جز هدر دادن وقت و از بین بردن استعدادهای سرشار فرزندان این مرزوبوم، ثمر دیگری نخواهد داشت. پس بیایید با عزمی راسخ و با جسارت و آگاهی، قدم در وادی اصلاح نهیم و درس تاریخ را بیش از پیش جذاب و کلاس‌های آن را محل پرورش استعدادهای فکری اندیشمندان آینده سازیم.»^(۵)

پی‌نوشت‌ها

۱. قرآن کریم
۲. نهج‌البلاغه، حکمت ۲۰۸
۳. رشد آموزش تاریخ، پاییز ۱۳۸۵، شماره ۲۴، ص ۱۷
۴. رشد آموزش تاریخ، پاییز ۱۳۹۱، شماره ۴۸، ص ۷
۵. رشد آموزش تاریخ، سال پنجم ۱۳۸۲، شماره ۱۳، ص ۳۹